

правда, що є творчою, промінною й організовуючою”, – стало провідним у наукових пошуках та знахідках сучасного літературознавця. Звичайно, праця не позбавлена окремих недоліків, однак достовірність документально-історичних матеріалів, слушність зауваг, раціональність і об’єктивність підносять її до рівня академічності. Головним відправним пунктом значущості історичних творів Ю. Косача й наукового дослідження С. Романова виступає прагнення та відвага знати правду історії, яку не можна змінити, але можна передати вікам. Чи не розуміння минувшини дозволяє пізнати себе в історії?

Отримано 18.01.2010 р.

Таким чином, книжка С. Романова “Юрій Косач між минулим і сучасним. Історична проза письменника 1930-х років” хоч не повно, але не поверхово окреслює біографію Ю. Косача, написана вправно, з літературознавчим зацікавленням історичними мистецькими текстами та історією взагалі. Так мало пізнана історія, малодосліджена тема в літературному процесі, “голос з далека” письменника Ю. Косача завдяки філологічній ерудиції С. Романова стають надбанням літературознавців, викладачів, учителів-словесників, а історія української літератури з історії забутих імен перетворюється на знаний світ художніх вимірів культури.

*Майя Хмелюк
м. Луцьк*

ПРАГНУТИ МИСЛИТИ...

Садыкова Л.В. Русское эссе XX века: Художественное своеобразие. – Донецк: Норд-Пресс, 2009. – 404 с.

Дослідження формування та розвитку жанрів у різних національних літературах завжди було актуальним науковим завданням. Однак частіше вчені звертаються до провідних жанрів – роману, новели, драми, поеми. Вивчення жанрів “проміжних” – на перехресті власне художньої та нехудожньої сфер, на перетині різних мов культури (автобіографій, мемуарів, есеїв, нарисів, щоденників, епістолярію) – відбувалося не так послідовно й системно. Але, мабуть, саме зараз дослідження цього масиву текстів набуває особливої актуальності, зумовленої перехідним станом літератури і культури в цілому, ситуацією, коли “периферія” (за Ю. Лотманом) зміщується в центр жанрової системи, і “проміжні” жанри відбивають саморефлексію змін та необмежений художній експеримент, пошук мистецтвом слова шляхів оновлення. У цьому плані своєчасне дослідження Л. Садикової заглиблює суто літературознавчу проблематику в контекст наріжних

процесів динаміки сучасної культури.

Новаторство рецензованої монографії зумовлено вже самим вибором есею як об’єкта дослідження, адже до цього часу “проміжні” жанри в російській літературі вивчалися переважно на базі мемуаристики та автобіографії (класичні в межах цього напрямку праці Л. Гінзбург, А. Тартаковського, Є. Єлізаветіної, О. Ніколіної та ін.). Російський есей досі залишається “невідкритою землею”. Очевидне його доволі пізні виникнення під впливом західноєвропейської традиції, але самі етапи розвитку досліджені вкрай слабо, що й спровокувало обговорення в критиці питання про органічність цієї форми в російській літературі. Авторка монографії, власне, і ставить перед собою завдання описати динаміку жанру, набуття ним певної своєрідності в контексті традицій саме російської літератури, укласти типологію його актуалізованих форм. У такому системному плані вивчення російської есеїстики досі не проводилося,

хоча деякі сучасні дослідники, наприклад, М. Епштейн, уже зауважували особливу активність цього жанру саме в сучасній літературі, розповсюдження есеїстичних принципів на інші жанри. Додамо, що досліджувалися й особливості творів окремих митців (зокрема І. Бродського), але окремі спостереження поки що не були узагальнені.

У монографії Л. Садикової органічно поєднано історико – літературну і теоретичну проблематику. Безпосередньому вивченню російського есею передуює опис жанрового коду есею в цілому, що здійснюється на основі аналізу специфіки творів західноєвропейських літератур. Тобто залучається компаративний підхід, що дозволяє виокремити домінантні риси жанру і особливості їх модифікацій в окремих літературах. Ставиться питання про існування російської есеїстичної традиції, що зумовлює звертання до окремих етапів розвитку жанру, проблем періодизації, вивчення співвідношення художніх ознак нарису та есею. У цьому плані логічним і ефективним стає звертання дослідниці до есею “срібної доби”, тобто періоду, коли література саме перебувала в перехідному стані (це здійснюється на матеріалі творчості письменника-новатора Василя Розанова) та до текстів літератури російської еміграції, що зберегли досвід розвитку жанру та збагатили його набутками європейської традиції на відміну від радянської офіційної літератури, яка відсунула есей на периферію (у монографії це завдання реалізуються в процесі дослідження текстів Володимира Набокова).

Серцевину дослідження становить, безумовно, сучасна есеїстика, яка

розглядається в наступних актуальних і новаторських аспектах. По-перше, виокремлюються зв'язки різнорівневих систем – інтенцій названого жанру і загальнокультурних процесів (тяжіння сучасної культури до діалогу, створення синтетичних форм, актуалізації особистісного початку, інтегративних процесів), конкретного жанру і ознак окремих стилів (специфіка реалістичного та постмодерного есею). По-друге, досліджується процес есеїзації, тобто експансії художніх настанов есею в інші жанри (роман, нотатки про подорожі, автобіографію, мемуари тощо). Це доводить глибинну зацікавленість в есеїстиці сучасної культури, спорідненість різнорівневих процесів, обрання саме есею як форми художньої саморефлексії літератури, що стоїть на межі кардинальних естетичних змін. Додамо, що ця концептуальна думка ґрунтується на матеріалі дослідження дуже широкого кола текстів, що належать перу різних митців, які подекуди стоять на діаметрально протилежних ідейних та естетичних позиціях, наприклад, творів А. Синявського, О. Солженіцина, І. Бродського, Вен. Єрофеева, Вік. Єрофеева, Б. Васильєва, Д. Бикова, М. Епштейна, І. Клеха, В. Маканіна, Д. Галковського, А. Наймана, Д. Чудакова, Є. Попова та ін. Саме це забезпечує об'єктивність і ґрунтовність запропонованих дослідницею висновків про динаміку і своєрідність російського есею.

Монографія Л. Садикової – це, безумовно, новаторська праця, яка вперше пропонує теоретичну модель російського есею. Дослідження може бути цікавим не лише філологам, а й культурологам, історикам, соціологам.

Отримано 4.02.2010 р.

*Євген Черноіваненко
м. Одеса*